

СЕКЦІЯ 2. ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.953.5

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-1-11>**МЕТАКОГНІТИВНІ ПРОЦЕСИ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ****Балашов Едуард Михайлович,**кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
*Національний університет «Острозька академія»*eduard.balashov@oa.edu.ua
ORCID: 0000-0002-6486-0494
SCOPUS ID: 56705096900

Мета. У статті розглянуто теоретичні підходи до вивчення психологічних особливостей метакогнітивних процесів у навчальній діяльності студентів. На основі теоретичного аналізу підкреслено актуальність вивчення метакогнітивних процесів, необхідних для успішної навчальної діяльності. Для ефективного навчання від студентів вимагається здатність осмислювати й контролювати свою навчальну діяльність, тобто здійснювати її саморегуляцію. У зв'язку з цим, окрім власної когнітивної діяльності, студент повинен уміти здійснювати й метакогнітивну, адже саме раціональна комбінація цих стратегій зможе забезпечити ефективність та успішність навчальної діяльності. Основною метою дослідження було виокремлення психологічних особливостей метакогнітивних процесів у навчальній діяльності студентів і визначення їх впливу на успішність навчальної діяльності студентів.

Методи. У роботі ми використали теоретичні, емпіричні та математично-статистичні методи обробки емпіричних даних.

Результати. Емпірично визначено середній показник успішності студентів, рівень розвитку їхніх метакогнітивних процесів, охарактеризовано ступінь впливу метакогнітивних процесів на навчальну діяльність студентів і визначено кореляцію між рівнями розвитку метакогнітивних процесів у студентів і рівнями успішності їхньої навчальної успішності.

Емпіричне дослідження за допомогою попередньо визначеного методичного інструментарію показало, що середній рівень розвитку метакогнітивних процесів студентів прямо корелює з високим рівнем їхньої успішності, так підтвердивши гіпотезу дослідження. Кореляційний зв'язок між низьким рівнем розвитку метакогнітивних процесів студентів і високим рівнем успішності є статистично значимим оберненим. Кореляція між високим рівнем розвитку метакогнітивних процесів і високим рівнем навчальної успішності є також статистично значимою оберненою.

Висновки. Теоретичний аналіз та емпіричне дослідження вказує на необхідність подальших детальних досліджень розвитку компонентів психологічної саморегуляції навчальної діяльності студентів у процесі метакогнітивного моніторингу, а також метакогнітивних процесів і рефлексії як основних регулятивних механізмів навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: *метакогнітивні процеси, навчальна діяльність, успішність, студент.*

METACOGNITIVE PROCESSES IN LEARNING ACTIVITY OF STUDENTS**Balashov Eduard Mykhailovych,**Candidate of Science in Psychology,
Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy
*National University of Ostroh Academy*eduard.balashov@oa.edu.ua
ORCID: 0000-0002-6486-0494
SCOPUS ID: 56705096900

Purpose. The theoretical approaches to the study of psychological features of the learning the metacognitive processes in student learning activity have been studied in the article. Based on theoretical analysis, the topicality of studying the metacognitive processes needed for successful learning activities, and necessity to control own intellectual activity has been emphasized. For efficient learning of students, it is required from them to have an ability to analyze and control own learning activity by self-regulation. Therefore, a student must be able to execute metacognitive activity for ensuring efficient learning as the rational combination of these strategies can ensure efficiency and success of learning activity. The main purpose of our research was to determine

psychological characteristics of metacognitive processes in learning activity of students and their impact on academic success of students.

Methods. Theoretical, empirical, mathematical and statistical methods of data processing have been used in the research.

Results. An average level indicator of student academic success been empirically evaluated. The level of impact of the metacognitive processes on learning activity of students, and the correlations between the levels of the metacognitive processes development of the students and the levels of their academic achievements have been characterized. Empirical research with the use of appropriate methodological instruments proved that the average level of development of metacognitive processes directly correlates with the high level of their success, thus confirming the hypothesis of our research.

Correlation between the low level of development of student metacognitive processes and the high level of success is inversely statistically significant. Correlation between the high level of development of student metacognitive processes and the high level of success is also inversely statistically significant.

Conclusions. Theoretical analysis and empirical research emphasizes the necessity of further particular researching the components of psychological self-regulation of student learning activity in the process of metacognitive monitoring, and metacognitive processes and reflexivity as the most important mechanisms of the student learning activity.

Key words: *metacognitive processes, learning activity, academic achievement, student.*

Вступ

Сучасні тенденції розвитку метакогнітивізму характеризуються підвищенням актуальності дослідження цього феномена у сфері вищого шкільництва, стають дедалі пріоритетнішими в педагогічній, когнітивній, віковій психології та інших наукових напрямках. Вагоме значення сфери освіти в когнітивізм та метакогнітивізм пояснюється тим, що процеси, які досліджуються, широко представлені саме в навчальній діяльності, впливають на її успішність та ефективність.

Неабияке наукове зацікавлення виявляється у вітчизняній психологічній науці до вивчення механізмів і стратегій саморегуляції особистості, особливо це наявне в теоретичному дослідженні саморегульованої навчальної діяльності. Велика увага надається визначенню основних компонентів саморегульованого навчання, таких як адекватне визначення навчальних цілей, створення алгоритму діяльності, аналіз і корекція результатів, усвідомлення важливості саморегульованого навчання тощо.

Останнім часом дослідження метакогнітивних процесів стосується всіх сфер шкільництва: від початкової школи й до університетів. Пріоритетність вивчення цієї сфери можна пояснити надзвичайно важливим значенням цих процесів для успішності навчальної діяльності студентів. Кількість теоретичних та емпіричних досліджень послідовно зростає (Карпов, 2004; Пошехонова і Карпов, 2014), і збільшення цієї кількості можна пов'язати з підвищенням рівня їх прикладного використання (наприклад, у процесі коучингу – самомоніторинг, рефлексія щодо успішного пізнавального досвіду, самосвідомість тощо). У навчальному процесі використовуються специфічні метакогнітивні технології для підвищення рівня ефективності навчальної діяльності

студентів, а також різноманітні механізми і стратегії особистісного розвитку студентів, такі як самомоніторинг, когнітивна реструктуризація, рефлексія щодо позитивного й негативного метакогнітивного досвіду, ментальна репрезентація, ідентифікація когнітивних обмежень і перешкод тощо (Балашов, 2019).

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Вивчення метакогнітивних процесів також є важливим з огляду на їх безпосередній вплив на успішність навчальної діяльності студентів, оскільки вони виконують важливі функції, такі як організація й контроль власної інтелектуальної діяльності. Вивчення метакогнітивних процесів у вищій школі також актуальне, з огляду на те що ці процеси відіграють визначальну роль в успішності навчальної діяльності студентів і виконують важливі функції, такі як організація й контроль за власною інтелектуальною діяльністю, аналіз і корекція цієї діяльності тощо (Балашов, 2017).

Характерною особливістю метакогнітивних процесів є те, що вони водночас є й когнітивними, і регулятивними. Вони визначають індивідуальне знання особистості про власні когнітивні процеси та пізнавальну діяльність особистості, а також виконують функції контролю, регуляції й організації метакогнітивних процесів особистості в досягненні конкретних навчальних цілей (Карпов, Скитяєва, 2005).

У сучасній психології метакогнітивні процеси розглядаються як фактор успішності пізнавальної діяльності суб'єкта та визначення її продуктивності й ефективності. Успішне використання метакогнітивних ресурсів більшою мірою дорослими не до кінця розвинуте, оскільки ці ресурси є психічними вміннями вищого порядку, лише наявність відповідного рівня освіти чи

інтелекту не гарантує їх ефективний розвиток (Самойличенко, Чернявская, 2012).

Більшість студентів на початку свого навчання в університеті відчувають серйозні проблеми, пов'язані з нездатністю розуміти й засвоювати інформацію, структурувати навчальний матеріал і критично його аналізувати (Ананьев, 1977; Andrade & Brookhart, 2016). Це може виявлятися в повній чи частковій нездатності розуміти навчальний матеріал, обробляти, структурувати і критично його аналізувати. Недостатній розвиток метакогнітивної й регулятивної сфер, які дають змогу керувати власними психічними процесами, може частково спричиняти такі труднощі, оскільки студенти, які використовують метакогнітивні процеси в навчальній діяльності, є набагато автономнішими у вирішенні навчальних проблем, самодетерміновані в навчальній діяльності та вирішенні поставлених завдань (Пошехонова, Карпов, 2014).

Освітній процес у вищій школі вимагає від його суб'єктів мобілізації низки особистісних ресурсів, таких як активність за допомогою внутрішньої мотивації, здатність створювати реалізувати власні життєві стратегії, гнучкість та адаптивність у різноманітних життєвих ситуаціях (Flavell, 1976). Метакогнітивна регуляція й метакогнітивний контроль є надзвичайно важливими протягом навчання з погляду майбутнього професійного становлення студентів. Метакогнітивна регуляція поєднує низку характеристик навчальних здібностей студентів, таких як планування, управління інформацією, виокремлення головних ідей тощо. Вона поєднує ментальні структури, які здійснюють усвідомлену й неусвідомлену регуляцію їхньої інтелектуальної діяльності (Холодная, 2002).

Відомо, що сучасний процес навчання висуває високі вимоги до майбутніх фахівців, що, у свою чергу, вимагає від них мобілізації їхніх особистісних ресурсів, таких як здатності до активності за допомогою активізації внутрішньої мотивації; створення, модифікування й реалізації власних стратегій життєдіяльності; гнучкості й адаптивності в різноманітних ситуаціях, що виникають у соціокультурному житті. Зрозуміло, що успішна адаптація необхідна студентам для здійснення ефективної навчальної діяльності.

Деякі автори зазначають, що останніми роками в наукових дослідженнях проводиться велика кількість експериментальних та емпіричних досліджень щодо встановлення кореляційних взаємозв'язків між особистісними й метапізнавальними здібностями суб'єкта навчальної діяльності.

Наприклад, у дослідженнях впливу метакогнітивних здібностей на загальні адаптаційні характеристики особистості доведено, що метакогнітивно розвинуті суб'єкти мають можливість значно краще адаптуватися в соціокультурному середовищі, аніж особистості із середнім рівнем розвитку метакогнітивних здібностей (Карпов, Скитяева, 2005).

Відомо, що віковий період студентів, який припадає на їхнє навчання у ЗВО, є сензитивним щодо інтелектуального розвитку й характеризується високими показниками пам'яті, мисленні та інтелекту загалом (Ананьев, 1977). Навчальна діяльність передбачає й вимагає від студентів навичок оволодіння знаннями, які в подальшому спричиняють розвиток пізнавальних здібностей суб'єкта навчання. Знання у ЗВО надаються студентам на вищому від попередніх рівні, що передбачає гостру необхідність звернення студентів до використання своїх метакогнітивних процесів.

Для подолання труднощів у процесі навчання студентам потрібно регулювати свої метакогнітивні процеси. За допомогою усвідомленої активності й самостійності, які необхідні для якісного структурування набутих знань, студенти як суб'єкти навчального процесу повинні навчитися забезпечувати його успішність. Власне, свідоме використання своїх метакогнітивних стратегій робить студентів більш автономними й самодетермінованими в подоланні труднощів (Антипенко, 2015).

Також разом із відповідним використанням метакогнітивних стратегій важливою передумовою успішного навчання має бути відповідна мотивація студентів до їх використання. Студентам важливо не лише володіти метакогнітивними стратегіями, а й мати відповідну мотивацію до їх використання під час навчальної діяльності, оскільки саме це робить навчальну діяльність студентів саморегульованою, автономною й самодетермінованою. Низка мотивів впливає на ефективність навчання студентів, серед яких – пізнавальні, професійні, соціальні, мотиви соціального та особистісного престижу (Реан, 1999).

Оскільки відомо, що сучасний навчальний процес вимагає засвоєння студентами великої кількості теоретичної інформації та набуття практичних компетенцій, обов'язковим стає залучення до своєї навчальної діяльності метакогнітивних здібностей та інтелектуальної рефлексії, якими має володіти кожен студент.

У сучасній психологічній науці феномен рефлексії займає одну з ключових позицій для дослідження. У дослідженнях

багатьох вітчизняних і закордонних науковців питання дослідження феномена рефлексії посідає одне з ключових місць (Балашов, 2019). Результати досліджень представлені в теорії рефлексивної регуляції діяльності (Карпов, 2004) та метакогнітивних підходів до вивчення рефлексивних процесів (Холодная, 2002; Терешонок і Бакшеева, 2015).

У навчальній діяльності рефлексія безпосередньо впливає на функціонування когнітивної, мотиваційної, вольової, поведінкової та інших сфер суб'єкта цієї діяльності. Рефлексія є своєрідним метакогнітивним механізмом, який виконує регулятивну функцію навчально-пізнавальної діяльності й безпосередньо впливає на функціонування когнітивно-мотиваційної сфери особистості суб'єкта навчальної діяльності (Прохоров, Чернов, 2014; Balashov et al. 2018). Метакогнітивні й рефлексивні процеси взаємопов'язані, це пояснює те, що засвоєння знань та отримання компетенцій з метою підвищення ефективності навчання вимагає розвинутої рефлексії студентів (Andrade & Brookhart, 2016; Пеан, 1999).

Засвоєння нових знань вимагає розвинутої здатності студентів до рефлексії, це пояснюється взаємозв'язком метакогнітивних і рефлексивних процесів, адже саме завдяки здатності до рефлексії студент свідомо може керувати своїми психічними процесами, у тому числі й метакогнітивними, а також контролювати їх. Організація й контроль своєї метакогнітивної діяльності здійснюється за допомогою метакогнітивних процесів і механізмів.

Навчальний процес вимагає від студентів здатності й т. зв. «м'яких» навичок і компетенцій, таких як критичне осмислення своєї інтелектуальної діяльності, ефективне управління процесом, контроль тощо. Саме тому, окрім здатності здійснювати когнітивні дії, студент повинен мати здібності й уміння здійснювати метакогнітивну діяльність, оскільки раціональне співіснування когнітивних і метакогнітивних стратегій у діяльності забезпечує її ефективність та успішність навчальних результатів. Отже, аналіз наукових праць дає нам змогу стверджувати, що метакогнітивні процеси й рефлексія є основними регулятивними механізмами навчальної діяльності студентів (Балашов, 2019).

Протягом навчальної діяльності студенти здійснюють контроль над нею виходячи зі ступеня розвитку в них метакогнітивних здібностей. Середній рівень розвитку метакогнітивних процесів є найоптимальнішим. Студенти з низьким рівнем розвитку метакогнітивних процесів усвідомлюють пере-

біг функціонування своєї процесів меншою мірою й тому, очевидно, меншою мірою можуть їх контролювати. Студенти з високим рівнем розвитку метакогнітивних процесів, у свою чергу, усю свою увагу приділяють вивченню метакогнітивних процесів, що зовсім не дає їм змоги сконцентруватися на виконанні своєї навчальної діяльності.

Уважаємо, що така закономірність може бути пояснена тим, що надмірний самоконтроль однієї сфери діяльності значно знижує рівень самоконтролю над іншою сферою, що, очевидно, призводить до зниження рівня її ефективності.

Основною метою дослідження було виокремлення психологічних особливостей метакогнітивних процесів у навчальній діяльності студентів і визначення їх впливу на успішність навчальної діяльності студентів.

Поставлена мета зумовила вирішення таких завдань: теоретично проаналізувати наявні наукові напрацювання щодо характеристик, емпірично визначити середній показник успішності студентів, рівень розвитку метакогнітивних процесів у студентів, охарактеризувати ступінь впливу метакогнітивних процесів на навчальну діяльність студентів і визначити кореляцію між середнім рівнем розвитку метакогнітивних процесів у студентів і високим рівнем навчальної успішності.

Гіпотеза дослідження полягала в тому, що середній рівень розвитку метакогнітивних процесів студентів прямо корелює з високим рівнем їхньої навчальної успішності.

2. Методологія та методи

Емпіричне дослідження відбувалося на базі Національного університету «Острозька академія». З метою визначення ступеня впливу розвитку метакогнітивних процесів студентів на їхню навчальну успішність нами сформована вибірка студентів у кількості 54 особи (21 юнак і 33 дівчини) у віковому діапазоні від 17 до 21 років.

Емпіричні дані отримувалися нами за допомогою використання таких методичних інструментів:

1) Методика діагностики рефлексивності (А. Карпов, В. Пономарева) – дала нам змогу визначити рівень спрямованості рефлексивності студентів, а також її поділ на групи – ретроспективну, актуальну, перспективну, само- та соціорефлексивність. Отримані результати переводяться в стени (більше ніж 7 стенів – високий рівень; 4–7 стенів – середній рівень; нижче ніж 4 стени – низький рівень рефлексивності). Високий рівень рефлексивності свідчить про те, що студент схильний до аналізу

власної діяльності й діяльності інших, причин і наслідків такої діяльності в теперішньому та майбутньому. Він планує діяльність у найменших деталях і прогнозує всі можливі наслідки цієї діяльності. Студент із середнім рівнем розвитку рефлексивності посередньо регулює власну когнітивну діяльність, а низький рівень розвитку рефлексивності свідчить про труднощі, які цей студент відчуває в регулюванні власної навчальної діяльності й аналізі поведінки інших.

2) Опитувальник метакогнітивної включеності в діяльність (Г. Шроу, Р. Деннісона, в адаптації А. Карпова). Ця методика складається з 52 пунктів і дає змогу визначити рівень знань, а також регуляцію власної когнітивної діяльності. Також визначаються інтелектуальні якості студентів, можливість діагностики особливостей їхнього мислення, способи вирішення проблем, здатність контролювати власну когнітивну діяльність.

3) Методика самооцінки метакогнітивних знань і метакогнітивної активності (М. Кашапов, Ю. Скворцова). Ця методика дає можливість діагностувати такі метакогнітивні характеристики, як метакогнітивні знання, метакогнітивна активність, концентрація, набування інформації, вибір основних цілей, управління часом. Автори визначають, що метакогнітивні знання, набуті особистістю, про власні пізнавальні процеси представлені: 1) знаннями про засоби набуття й переробки інформації та власні процеси учіння; 2) знання про тип і зміст завдання та вимоги до його виконання; 3) знання метакогнітивних стратегій для виконання завдання. Метакогнітивна активність, у свою чергу, представлена процесами отримання й вибору інформації, контролю, трансформації та планування метапізнання.

4) Опитувальник метакогнітивних властивостей особистості (Д. Еверсон), який визначає метакогнітивну включеність у діяльність, використання стратегій, планування дій, самоперевірку. В основі моделі

лежить базове положення, що основними компонентами метапізнання є планування, самоперевірка, відстеження розумових процесів, вибір і застосування когнітивних стратегій.

У процесі обробки результатів визначено середній бал успішності кожного респондента (низький, високий), які потім розділені на групи (успішні студенти, неуспішні студенти). Після обробки емпіричних даних, отриманих згідно з методиками метакогнітивних знань і метакогнітивної активності, а також метакогнітивної включеності в діяльність, проведено їх стелування. Також ми виокремили середній стелу згідно зі шкалами дослідження й визначили рівні розвитку метакогнітивних процесів студентів (високий, середній, низький). Кореляційний аналіз здійснювався за допомогою критерію Спірмена.

3. Результати та дискусії

Показники співвідношення студентів з різним рівнем метакогнітивної включеності в діяльність і рівнем навчальної успішності наведені в таблиці 1. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена показав статистично значимі зв'язки між характеристиками метакогнітивної включеності в діяльність і рівнем навчальної діяльності студентів.

Отже, статистична обробка емпіричних даних показала значну пряму кореляцію між середнім рівнем метакогнітивної включеності й високим рівнем навчальної успішності ($r=0,642$, $p=0,01$). Отже, нами визначено, що кількість студентів, у яких прослідковується кореляція між середнім рівнем розвитку метакогнітивних процесів і високою успішністю успішних студентів, значно більша, ніж серед неуспішних студентів. Це доводить прямий кореляційний зв'язок між середнім рівнем розвитку метакогнітивних процесів і навчальною успішністю студентів.

Нами виявлено обернений кореляційний зв'язок між низьким рівнем метакогнітивної включеності студентів і високим рівнем навчальної успішності ($r=-0,512$,

Таблиця 1

Співвідношення студентів з різним рівнем метакогнітивної включеності в діяльність і рівнем навчальної успішності (%)

РМКВ \ РНУ	Низький		Високий		R	P
	Успішні студенти	Неуспішні студенти	Успішні студенти	Неуспішні студенти		
Низький	70,4	29,6	14,8	85,2	-0,512	0,05
Середній	68,5	31,5	86,5	13,5	0,642	0,01
Високий	51,2	48,1	55,6	44,4	-0,578	0,01

Примітка: РНУ – рівень навчальної успішності; РМКВ – рівень метакогнітивної включеності в діяльність.

$r=0,01$), а також між високим рівнем метакогнітивної включеності й високим рівнем навчальної успішності студентів ($r=-0,578$, $p=0,01$). Виявлення значимого кореляційного зв'язку між цими в обох групах указує на те, що ці психологічні поняття є пов'язаними й обернено залежними.

Результати дослідження підтверджують висновки, зроблені в напрацюваннях низки сучасних вітчизняних психологів. Так, наші висновки підтверджують результати досліджень М. Салюк та С. Ковальчук щодо позитивних кореляційних зв'язків між задоволеністю навчальним процесом у процесі дистанційної освіти, ступенем розвитку метапізнавальних процесів і властивостей особистості й рівнем автономності навчальної діяльності студента (Салюк, Ковальчук, 2015). О. Зайцева також вивчала взаємозв'язки між саморегульованим навчанням студентів і показниками їхньої метакогнітивної активності, у результаті чого визначила наявність кореляційних зв'язків між метакогнітивною активністю і стилями саморегуляції (Зайцева, 2018). Нами підтверджується думка Т. Доцевич, що навчальна діяльність як частина метакогнітивної компетентності студентів впливає на навчальну успішність студентів – майбутніх педагогів. А. Большакова та О. Зайцева також визначили співвідношення між метакогнітивною активністю студентів у навчальному процесі та їхньою мотивацією до успішного навчання й зробили висновок, що структура мотивів, пов'язаних із розвитком метакогнітивної активності студентів, представлена факторами, які спрямовують діяльність студентів між іншими факторами на досягнення індивідуального навчального успіху, що співвідноситься з результатами нашого дослідження (Большакова, Зайцева, 2018). Результати теоретичного аналізу й емпіричного дослідження підтверджують думку, що організація власної інтелектуально-навчальної діяльності й контроль над нею та її успішністю здійснюється студентами за допомогою активного використання метакогнітивних процесів.

Висновки

Теоретичний аналіз наявних досліджень дає змогу стверджувати, що в процесі навчальної діяльності студенти можуть свідомо керувати своїми психічними процесами, у тому числі й метакогнітивними, і контролювати їх. Для ефективного навчання від студентів вимагається здатність осмислювати й контролювати свою навчальну діяльність, тобто здійснювати її саморегуляцію. У зв'язку з цим, окрім

власної когнітивної діяльності, студент повинен уміти здійснювати й метакогнітивну, адже саме раціональна комбінація цих стратегій зможе забезпечити ефективність та успішність навчальної діяльності. Можемо стверджувати, що метакогнітивні процеси й рефлексія є основними регулятивними механізмами навчальної діяльності студентів. Саме ступінь розвиненості метакогнітивних процесів має визначальну роль у здійсненні контролю над своєю навчальною діяльністю та її успішністю.

Емпіричне дослідження за допомогою попередньо визначеного методичного інструментарію показало, що середній рівень розвитку метакогнітивних процесів студентів прямо корелює з високим рівнем їхньої успішності, так підтвердивши гіпотезу дослідження. Теоретично це можна пояснити функціональною оптимальністю середнього рівня розвитку метакогнітивних процесів, оскільки саме цей рівень водночас забезпечує виконання певного виду навчальної діяльності й контроль над своїми когнітивними процесами за допомогою використання таких стратегій, як планування, управління інформацією, ефективний вибір головних цілей, керування часом тощо.

Кореляційний зв'язок між низьким рівнем розвитку метакогнітивних процесів студентів і високим рівнем успішності є статистично значимим оберненим. Це можна пояснити тим, що студенти з низьким рівнем розвитку метакогнітивних процесів мають низьку здатність ефективно усвідомлювати перебіг власних когнітивних процесів, здійснювати контроль над ними й регулювати їх, унаслідок цього відчують складнощі в процесі виконання різноманітних видів навчальної діяльності.

Кореляція між високим рівнем розвитку метакогнітивних процесів і високим рівнем навчальної успішності є також статистично значимою оберненою. Пояснюється це тим, що студенти з високим рівнем розвитку метакогнітивних процесів надають надлишкову увагу функціонуванню власних когнітивних процесів, ця надмірність заважає їм сконцентруватися на успішному здійсненні власної навчальної діяльності.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в подальшому детальному дослідженні розвитку компонентів психологічної саморегуляції навчальної діяльності студентів у процесі метакогнітивного моніторингу, а також метакогнітивних процесів і рефлексії як основних регулятивних механізмів навчальної діяльності студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. Москва, 1977. 379 с.
2. Антипенко О.Е. Метакогнитивная регуляция понимания научного текста студентами-психологами. *Материалы XX Региональной научно-практической конференции преподавателей, научных сотрудников и аспирантов* : в 2 т. Витебск : Витебский государственный университет им. П.М. Машерова, 2015. С. 119–120.
3. Балашов Е.М. Теоретичні підходи до вивчення чинників мотивації саморегульованого навчання студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2 (1). С. 10–16.
4. Балашов Е.М. Психологічні особливості метакогнитивного моніторингу в навчальній діяльності студентів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2019. № 4. С. 64–71.
5. Балашов Е.М. Психологічні особливості саморегуляції навчальної діяльності студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. 2017. Вип. 5. С. 5–13.
6. Большакова А., Зайцева О. Загальні та професійні мотиви як особистісні кореляти розвитку метакогнитивної активності студентів. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2018. Вип. 3. С. 26–35.
7. Доцевич Т.І. Розроблення й апробація опитувальника педагогічної рефлексивності викладача вищої школи. *Психологічні перспективи / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*. Луцьк, 2014. Вип. 23. С. 99–112.
8. Зайцева О.О. Взаємозв'язок метакогнитивної активності зі стилями саморегуляції студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 5. С. 107–111.
9. Карпов А.В. Психология рефлексивных механизмов деятельности. Москва : ИП РАН, 2004. 450 с.
10. Карпов А.В., Скитяева И.М. Психология метакогнитивных процессов личности. Москва : Ин-т психологии РАН, 2005. 352 с.
11. Пошехонова Ю.В., Карпов А.В. Мотивационные и волевые особенности метапознания студентов ВУЗа. *Известия ДГПУ*. 2014. № 4. С. 31–36.
12. Прохоров А.О., Чернов А.В. Влияние рефлексии на психические состояния студентов в процессе учебной деятельности. *Экспериментальная психология*. 2014. Т. 7. № 2. С. 82–93.
13. Реан А.А. Социальная педагогическая психология : учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 1999. 416 с.
14. Салюк М.А., Ковальчук О.С. Особливості взаємозв'язку метакогнитивної компетентності з емоційним ставленням до онлайн-навчання студентів дистанційних навчальних курсів. URL: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/shlyahu_form/Salyuk_Kovalchuk.pdf (дата звернення: 23.12.2019).
15. Самойличенко А.К., Чернявская В.С. Развитие метамышления у студентов. *Сборник научных трудов Sworld по материалам Международной научно-практической конференции*. 2012. № 11 (2). С. 80–82. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer27/539.pdf> (дата звернення: 23.12.2019).
16. Терешонок Т.В., Бакшеева С.С. Метакогнитивные компоненты в структуре учебной деятельности. *Социально-экономический и гуманитарный журнал Красноярского ГАУ*. 2015. № 1. С. 175–180.
17. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 272 с.
18. Andrade H. & Brookhart S.M. The Role of Classroom Assessment in Supporting Self-Regulated Learning. *Laveault D., Allal L. (eds) Assessment for Learning: Meeting the Challenge of Implementation. The Enabling Power of Assessment*. Springer, Cham, 2016. Vol. 4. P. 293–309.
19. Balashov E., Pasichnyk I. & Kalamazh R. Self-Monitoring and Self-Regulation of University Students in Text Comprehension. *Psycholinguistics*. 2018. Vol. 24. Issue 1. P. 47–62.
20. Flavell J.M. Metacognitive aspects of problem solving. *The nature of intelligence*. 1976. P. 231–135.
21. Winne P.H. Bootstrapping Learner's Self-Regulated Learning. *Psychological Test and Assessment Modeling*. 2010. Vol. 52. № 4. P. 472–490.

REFERENCES:

1. Ananyev, B.G. (1977). *O problemakh sovremennogo chelovekoznaniiya [About the Problems of Modern Human Studies]*. Moscow. 379 p. [in Russian].
2. Andrade H., Brookhart S.M. (2016) The Role of Classroom Assessment in Supporting Self-Regulated Learning. In: Laveault D., Allal L. (eds) *Assessment for Learning: Meeting the Challenge of Implementation. The Enabling Power of Assessment*, vol 4. Springer, Cham. P. 293–309.
3. Antypenko, O.E. (2015). Metakognitivnaya reguliatsiya ponimaniya naucznoogo teksta studentami-psikhologami [Metacognitive Regulation of Understanding Texts by Students-Psychologists]. *Materialy XX Regionalnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii prepodavateley, nauchnykh sotrudnikov I aspirantov: v 2 tomakh – Materials of XX Regional Scientific and practical conference of teachers, scientists and doctoral students: in 2 vol.* Vitebsk: VGU im. Masherova, p. 119–120 [in Russian].
4. Balashov, E.M. (2019). Teoretychni pidkhody do vyvchennia chynnykiv motyvatsiji samorehuliovanoho navchannia studentiv [Theoretical Approaches to Studying Self-Regulated Learning of Students]. *Theoriia i praktyka suchansoji psykholohii – Theory and Practice of Modern Psychology*, #2 (1), 10–16 [in Ukrainian].
5. Balashov, E.M. (2019). Psykholohichni osoblyvosti metakohnityvnoho monitorynhu v navchalniy diyalnosti studentiv [Psychological Characteristics of Metacognitive Monitoring in Learning Activity of Students]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seria: Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*, #4, 64–71 [in Ukrainian].

6. Balashov, E.M. (2017). *Psykholohichni osoblyvosti samorehuliatcii navchalnoi dialnosti studentiv* [Psychological Characteristics of Self-Regulated Learning Activity of Students]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho Universytetu "Ostrozka Akademia" – Scientific Papers of the National University of Ostroh Academy*. № 5, P. 5–13 [in Ukrainian].
7. Balashov, E., Pasichnyk, I. & Kalamazh, R. (2018). Self-Monitoring and Self-Regulation of University Students in Text Comprehension. *Psycholinguistics* Vol. 24, Issue 1, P. 47–62.
8. Bolshakova, A. Zaitseva, O. (2018). Zahalni ta profesiini motyvy yak osobystisni koreliaty rozvytku metakohnityvnoi aktyvnosti studentiv [General and Professional Motives as Personal Correlates of Development of Metacognitive Activity of Students] *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seria "Psykholohichni nauky" – Bulletin of Lviv University. Series "Psychological Sciences"*, #3, 26–35 [in Ukrainian].
9. Dotsevych, T. (2014). Rozroblennia i aprobatsiia opytuvalnyka pedahohichnoi refleksyvnosti vykladacha vyshchoi shkoly [Design and Approbation of Questionnaire of Pedagogical Reflexivity of a Higher School Teacher]. *Psykholohichni perspyktyvy – Psychological Perspectives*, #23, 99–112 [in Ukrainian].
10. Flavell J. M. (1976). *Metacognitive aspects of problem solving. The nature of intelligence*. P. 231–135.
11. Karpov, A.V. (2004). *Psikhologia reflektivnykh mekhanizmov deyatelnosti* [Psychology of Reflexive Mechanisms of Activity]. Moscow: IP IRAN. 450 p. [in Russian].
12. Karpov, A.V. & Skityayeva, I.M. (2005). *Psikhologia metakognitivnykh protsessov lichnosti* [Psychology of Metacognitive Processes of Personality]. Moscow: Institute of Psychology of RAS. 352 p. [in Russian].
13. Kholodnaya, M.A. (2002). *Psikhologiya intellekta. Paradoksy issledovaniya* [Psychology of Intellect. Paradoxes of Research]. Saint-Petersburg: Piter. 272 p. [in Russian].
14. Poshekhonova, Y.V. & Karpov, A.V. (2014). Motivatsyonnye i volevye osobennosti metapoznaniya studentov VUZa [Motivational and Volitional Characteristics of Metaknowledge of HEI Students]. *Izvestiya DGPU – Bulletin of DGPU*. Vol. 4. P. 31–36 [in Russian].
15. Prokhorov, A.O. & Chernov, A.V. (2014). Vliyaniya refleksii na psikhicheskiye sostoyaniya studentov v protsesse uchebnoy deyatelnosti [Impact of Reflexivity of Psychic State of Students in Learning Activity]. *Ekperimentalnaya psikhologia – Experimental Psychology*. Vol.7, #2, P. 82–93 [in Russian].
16. Rean, A.A. (1999). *Sotsyalnaya pedagogicheskaya psikhologiya* [Social Pedagogical Psychology]. Saint-Petersburg. 416 p. [in Russian].
17. Samoylichenko, A.K. & Chernyavskaya, V.S. (2012). Razvitie metamyshleniya studentov [Development of Metathinking of Students]. *Sbornik nauchnykh trudov SWorld po materialam mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsyi – Collection of Scientific Papers SWorld on Materials of International Scientific and Practical Conference* [e-resource]. #11(2). P. 80–82. Mode of Access: <https://www.sworld.com.ua/konfer27/539.pdf> [in Russian].
18. Saliuk, M. & Kovalchuk, O. (2015). *Osoblyvosti vzaïmozv'язku metakohnityvnoi kompetentnosti z emotsiïnym stavlenniam do online navchannia studentiv dystantsiïnykh navchalnykh kursiv* [Peculiarities of Correlation of Metacognitive Competence with Emotional Attitude to Online Learning of Students of Distant Courses] [e-resource]. – Mode of Access: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/shlyahy_form/Salyuk_Kovalchuk.pdf [in Ukrainian].
19. Tereshonok, T.V. & Baksheyeva, S.S. (2015). Metakognitivnye komponenty v structure uchebnoy deyatelnosti [Metacognitive Components in Structure of Learning Activity]. *Sotsyalno-ekonomicheskii i gumanitarnyy zhurnal Krasnoyarskogo GAU – Socio-Economic and Humanitarian Journal of Krasnoyarsk GAU*. #1. P. 175–180 [in Russian].
20. Winne, P.H. (2010). Bootstrapping Learner's Self-Regulated Learning. *Psychological Test and Assessment Modeling*. Vol. 52, No. 4, 472–490.
21. Zaitseva, O. (2018). Vzaïmozv'язok metakohnityvnoi aktyvnosti za styliamy samorehuliatcii studentiv [Interrlation of Metacognitive Activity with Self-Regulation Styles of Studens]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii – Theory and Practice of Modern Psychology*, #5, 107–111 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.01.2020.

The article was received 14 January 2020.